

Rapport explicativ

tar la

**revisiun parziala da la lescha davart
ils dretgs politics en il chantun Grischun
(basas giuridicas per la votaziun electronica [e-voting])**

Cuntegn

1. Situaziun da partenza.....	3
1.1 Svilup en il chantun Grischun	3
1.2 Svilup e planisaziuns en Svizra	3
1.2.1 <i>Sistems e purschiders da sistems.....</i>	3
1.2.2 <i>Planisaziun e cooperaziun sin plaun federal.....</i>	4
1.2.3 <i>Chantuns.....</i>	5
2. Concepziun dal nov project dad e-voting en il chantun Grischun.....	6
2.1 Chaussas fundamentalas	6
2.2 Proceder.....	8
2.2.1 <i>Adattaziun da las basas giuridicas chantunalas.....</i>	9
2.2.2 <i>Acquisiziun dal sistem dad e-voting.....</i>	10
2.2.3 <i>Introducziun dad e-voting.....</i>	10
3. Model dad e-voting dal Grischun	13
3.1 Finamiras e pretensiuns	13
3.2 Tratgs fundamentals da la procedura dad e-voting	15
4. Adattaziun da las basas giuridicas chantunalas	19
4.1 Chaussas generalas.....	19
4.2 Principis dal sboz da consultaziun	19
4.2.1 <i>Stgalim da norma.....</i>	19
4.2.2 <i>Integrasiun en l'urden giuridic existent.....</i>	19
4.2.3 <i>Survista dals cuntegns da regulaziun.....</i>	20
4.2.4 <i>Entrada en vigur.....</i>	23
4.3 Remartgas davart las singulas disposiziuns.....	23

Agiunta

Sboz da la revisiun parziala da la lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun (LDPC) cun commentari tar las singulas disposiziuns (sinopsa)

1. Situaziun da partenza

1.1 Svilup en il chantun Grischun

A partir da l'onn 2010 fin il zercladur 2015 ha il chantun Grischun fatg cun success tests cun la votaziun electronica (e-voting) cun sias Svizras e ses Svizzers a l'exteriur. Quai en il rom d'in consorzi, al qual appartegnevan ils chantuns Argovia, Friburg, Glaruna, Grischun, Schaffusa, Soloturn, Son Gagl, Turgovia e Turiig. Ensem cun ina interpresa da servetsch privata ha il consorzi sviluppà vinavant successivamain ina plattafurma dad e-voting ch'era vegnida construida oriundamain per il chantun Turiig. Uschia ha il chantun Grischun pudì pussibilitar la votaziun electronica a sias Svizras ed a ses Svizzers a l'exteriur a chaschun da 18 votaziuns sco er per las elecziuns dal cussegl naziunal e dal cussegl dals chantuns 2011.

L'avust 2015 ha il cussegl federal – sin proposta da la chanzlia federala – refusà las dumondas dals chantuns dal consorzi da pudair applitgar il e-voting per las elecziuns dal cussegl naziunal 2015, perquai ch'el era da l'avis ch'il sistem dal consorzi na saja betg segir avunda. Sin quai han ils chantuns dal consorzi concludì per ponderaziuns strategicas da betg pli sviluppar vinavant il sistem dal consorzi ed han schlià il consorzi per la fin da l'onn 2015.

La regenza dal chantun Grischun è dentant interessada er vinavant d'introducir il e-voting sut cundiziuns acceptablas. Correspondentamain prevesa il punct central da svilup "Digitalisaziun" dal program da la regenza 2017-2020 la mesira da lantschar novas cooperaziuns per pussibilitar il e-voting en l'entir chantun Grischun a tut las persunas cun dretg da votar e sin tut ils plauns statals. Studis actuals espriman cleramain las aspectativas da pudair votar sin via electronica, spezialmain da las persunas cun dretg da votar pli giuvnas (cf. T. Milic / M. McArdle / U. Serdült, *Haltungen und Bedürfnisse der Schweizer Bevölkerung zu E-Voting*, settember 2016, rapports da studi dal center per democrazia Aarau, nr. 9).

1.2 Svilup e planisaziuns en Svizra

1.2.1 *Sistems e purschiders da sistems*

Actualmain èn activs dus purschiders serius da sistems sin il martgà svizzer: il chantun Genevra e la Posta svizra SA, ch'è entrada en ina cooperaziun cun la

firma Scytl Secure Electronic Voting S.A., Barcelona. Tant il chantun Genevra sco er la Posta svizra porschan actualmain systems dad e-voting che permettian da verificgar individualmain las vuschs e ch'èn admiss per maximalmain 30 pertschient da l'electorat chantunal. Il chantun Genevra e la Posta svizra planiseschan da sviluppar vinavant lur systems. Fin la fin da l'onn 2018 vul il chantun Genevra porscher in sistem certifitgà che dispona d'ina verificabilitad cumpletta e ch'è admiss per 100 pertschient da l'electorat chantunal. La Posta svizra planisescha il medem en dus pass: in sistem certifitgà per 50 pertschient da l'electorat fin la fin da l'onn 2017 ed in tal sistem per 100 pertschient da l'electorat fin la fin da l'onn 2018.

1.2.2 Planisaziun e cooperaziun sin plaun federal

La planisaziun strategica dal project "Vote électronique" ha già lieu fin ussa a maun da la "roadmap" cuminaivla da la conferenza svizra dals chanceliers chantunals. Pervia da differents fatgs ha la conferenza dals chanceliers chantunals mess en dumonda la finamira da derasar il e-voting cuntinuantamain e svelt en Svizra. Uschia èsi sa mussà sin fundament da publicaziuns uffizialas da differents chantuns per il sistem, ch'i pon resultar gronds custs en la fasa finala. Resultadas èn er differenzas considerablas da pretsch tranter il purschider statal ed il purschider privat, uschia che la competitividad dal purschider privat, e qua tras la strategia giavischada da dus systems, parevan dad esser periclitadas. Sin insistenza da la conferenza dals chanceliers chantunals ha la chanzlia federala lura repassà l'instrument da planisaziun, ed il settember 2016 ha già lieu ina consultaziun tar las regenzas chantunals. En sia posiziun ha la regenza grischuna menziunà en moda generala ch'i stoppian l'emprim vegnir meglieradas las cundiziuns generalas giuridicas e finanzialas per ils chantuns per introducir ed estender il e-voting, avant ch'i vegnia installà in nov instrument da planisaziun. Il medem han exprimì er blers auters chantuns. L'evaluaziun da la consultaziun e las conclusiuns da la chanzlia federala areguard l'ulteriur proceder vegnan spetgadas en il decurs da l'emprim quartal 2017.

Entaifer il medem temp duess er esser terminà il dialog current che differents chantuns mainan cun la chanzlia federala davart la dumonda, sch'il dretg federal vertent permetta da trametter a las personas cun dretg da votar, ch'èn s'annun-

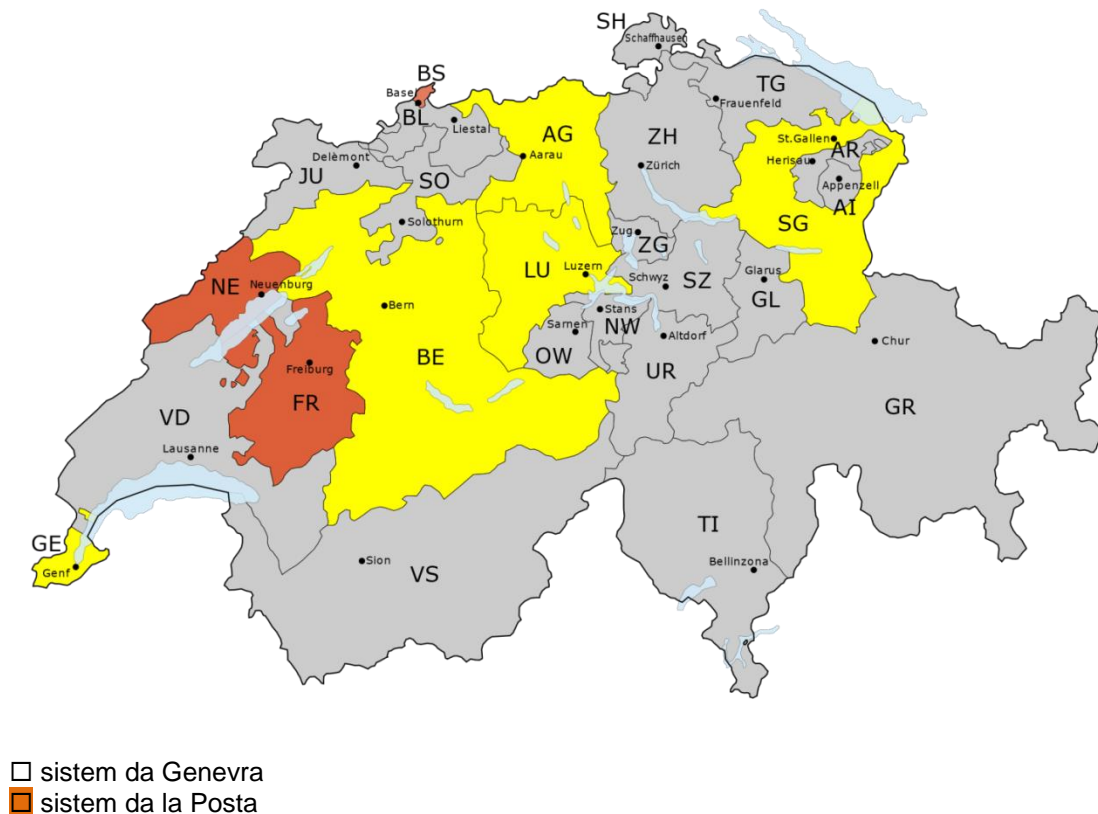
ziadas per il e-voting, il material da votaziun e d'elecziun mo sin via electronica (uschenunada votaziun electronica senza palpìri u cun pauc palpìri). L'admissiun d'ina procedura d'annunzia e l'admissiun da la votaziun electronica senza palpìri u cun pauc palpìri èn decisivas per in'extensiun svelta dad e-voting, perquai ch'i resultan qua tras cunzunt tar las vischnancas simplificaziuns organisatoricas e respargns da custs. Il chantun Grischun aveva dà l'impuls per quest dialog cun ina brev a la chanzlia federala. Suenter che la chanzlia federala aveva l'emprim giuditgà la dumonda en moda negativa, ha il chantun Son Gagl laschà far – en cooperaziun cun il chantun Grischun – in'expertisa giuridica externa davart questa tema tar professor dr. Andreas Glaser dal center per democrazia Aarau. L'expert vegn cleramain a la conclusiun che gia il dretg federal vertent permetta ina procedura d'annunzia ed ina votaziun electronica senza palpìri u cun pauc palpìri. La chanzlia federala ha signalisà ch'ella vul revegnir a ses giudicament anteriur. Il scleriment definitiv n'è dentant betg anc avant maun.

1.2.3 Chantuns

Dals anteriurs chantuns dal consorzi planiseschan l'Argovia e Son Gagl da reintrodur la votaziun electronica l'onn 2017. Suenter publicaziuns uffizialas èn els sa decidids da duvrar il sistem dal chantun Geneva. Tuts dus chantuns cumenzan cun in sistem da 30 pertschient e prevesan per entant d'integrar las Svizras ed ils Svizzers a l'exteriur sco er in pèr paucas vischnancas da pilot. Imaginaziuns concretas davart in'ulteriura extensiun n'existan actualmain betg. Ils chantuns Soloturn e Turgovia planiseschan proceduras da publicaziun uffiziala per l'onn 2017. Er els sa focusseschan per il mument sin l'integraziun da las Svizras e dals Svizzers a l'exteriur. Il chantun Friburg è sa decidì per il sistem da la Posta ed ha realisà ils 27 da november 2016 l'emprima votaziun per sias Svizras e ses Svizzers a l'exteriur cun quest sistem. Il chantun Turgovia ha lantschà in project preliminar per survegnir ina survista da las variantas organisatoricas per in e-voting en tut il chantun, cun las consequenzas finanzialas e giuridicas correspondentas. Il rapport respectiv duess esser avant maun fin mez da l'onn 2017 e servir a la regenza sco basa per decider davart l'introducziun d'in e-voting senza palpìri en tut il chantun.

Dals chantuns che lavuran cun il sistem dal chantun Genevra cuntinueschan Berna e Lucerna cun la votaziun electronica per lur Svizras e Svizzers a l'exteriur. Plans d'extensiun concrets na datti nagins per il mument. Il chantun Basilea-Citad percurter planisescha in'extensiun en duas etappas sin tut las personas cun dretg da votar fin l'onn 2019. L'atun 2016 ha el fatg ina publicaziun uffiziala ed è sa decidì il cumenzament da favrer 2017 per il sistem da la Posta.

Actualmain sa preschenta la cuntrada svizra dad e-voting pia sco suonda:

2. Concepziun dal nov project dad e-voting en il chantun Grischun

2.1 Chaussas fundamentalas

Suenter las experienschas ch'èn resultadas da la cooperaziun en il consorzi dals chantuns e resguardond ils svilups mussads, duai il nov project dad e-voting en il chantun Grischun sa drizzar tenor ils suandants principis:

- *Acquisiziun d'in sistem certifitgà ch'è admiss per la votaziun electronica da 100 pertschient da l'electorat chantunal (verificabilitad universala cumpletta).*

Il chantun vuless sche pussaivel retrair tut las cumponentas, l'infrastructura e la gestiun dal sistem dad e-voting sco prestaziun da servetsch ("system as a service" [SaS]). La participaziun al svilup d'in nov sistem dad e-voting u a l'ulteriur svilup d'in tal sistem è esclusa, perquai che quai fiss char e ristgà.

- *Extensiun svelta da la votaziun electronica sin 100 pertschient da l'electorat chantunal.*

Ina preferenza da las Svizras e dals Svizzers a l'exteriur, ina fasa da pilot pli lunga u in'etappaziun sin plirs onns n'è betg prevista. Suentar ina curta fasa d'introducziun cun paucas vischnancas da pilot duai la pussaivladad da la votaziun electronica star a disposiziun a l'entir electorat. Sche las persunas cun dretg da votar vegnissan tractadas durant in temp pli lung en moda ineguala, fiss quai problematic ord vista da la politica democratica, eventualmain er ord vista giuridica. Suentar las experientschas da plirs onns cun il e-voting en il chantun ed en bleras vischnancas n'è ina fasa da test pli lunga er materialmain betg necessaria. La finala duain las investiziuns che resultan tras il e-voting er purtar uschè svelt sco pussaivel in vast niz, uschia ch'ins po cuntanscher ina relaziun adequata tranter ils custs ed il niz. Quai na fiss betg il cas, sch'il e-voting stess a disposiziun durant in temp pli lung mo ad ina tscherta part da l'electorat (p.ex. mo a las Svizras ed als Svizzers a l'exteriur u mo a paucas vischnancas).

- *Applicaziun dad e-voting senza palpiri (cumplettamain automatisà) resp. cun pauc palpiri*

Tar las anteriuras emprovas dad e-voting en Svizra ed er tar las emprovas iniziadas da nov survegnan las persunas cun dretg da votar per mintga votaziun mintgamai tut il material da votar, uschia ch'ellas han l'alternativa tranter in dals trais chanals da votaziun ("*e-voting tradiziunal*"). Tar il e-voting tradiziunal sto ina verificaziun dal dretg da votar garantir ch'ina persuna cun dretg da votar dovria mintgamai mo in chanal da votaziun (impe-

diment da vuschs multiplas). Independentamain da la soluziun concreta (code da sgrattar, scanning e.u.v.) chaschuna quai ina lavur supplementara considerabla, cunzunt tar las vischnancas. Perquai che tut las persunas cun dretg da votar survegnan er vinavant tut il material da votar (attest da votar, explicaziuns da votaziun, cedels da votar), na pon plinavant er vegnir spargnads nagins custs (stampa, portos, custs da spediuziun). Tar il e-voting tradiziunal vegnan ils custs considerabels dal e-voting anc vitiers tar ils custs vertents per ils vegls chanals da votaziun. Sch'il e-voting vegn extendì sin tut il chantun, n'è quai dentant betg pli giustifitgabel.

Igl è perquai la clera finamira finala da concepir la votaziun electronica en moda cumpletamain automatisada ("*e-voting senza palpìri*"). Las persunas cun dretg da votar annunziadas per il e-voting na survegnan pli nagin material da votar sin palpìri per posta. Las premissas èn in'annunzia (registraziun) ed ina identificaziun da las persunas cun dretg da votar. Fin che las premissas per il e-voting senza palpìri èn avant maun, duai vegnir applictà en ina fasa transitorica il "e-voting cun pauc palpìri". Las persunas cun dretg da votar annunziadas per il e-voting survegnan mo pli l'attest da votar en furma stampada per posta. Ils ulteriurs documents pon vegnir consultads sin via electronica sin la plattafurma dad e-voting. Per mintga votaziun pon las persunas cun dretg da votar revocar in'eventuala annunzia sco votanta u votant "electronic" resp. puspè s'annunziar da nov per il e-voting. Tar la votaziun electronica cun pauc palpìri e lura anc pli fitg tar la votaziun electronica senza palpìri pon ils custs dad e-voting, cunzunt er tar las vischnancas, per part vegnir cuntrafinanziads tras respargns. Pli bleras persunas cun dretg da votar che vegnan ina giada a trair a niz il canal dad e-voting, e pli grond che l'effect da spargn vegn ad esser.

2.2 Proceder

Pervia da las cundiziuns generalas preschentadas qua survart cun differentas malsegirezzas actualas pli grondas e cun dumondas impurtantas avertas pari inditgà da cumenzar il nov project dad e-voting en il Grischun uschia, ch'i vegn prendì per mauns l'emprim in project legislativ. D'ina vart cun la finamira da crear las basas giuridicas chantunalas necessarias en cumplettaziun dal dretg federal

per pudair introducìr il e-voting sco terz chanal da votaziun ordinari sin tut ils plauns statals, da l'autra vart per pussibilitar ina debatta politica fundamentala davart il e-voting. Plinavant duai er vegnir determinà il rom finanziàl per l'introducziun dad e-voting en il chantun Grischun.

Cun quest proceder dastgi vegnir spetgà che las dumondas impurtantas actualas avertas sa laschian sclerir fin a la terminaziun dal project legislativ, uschia ch'ils ulteriurs pass per l'introducziun dad e-voting, numnadamain:

- l'acquisiziun dal sistem dad e-voting
- l'introducziun concreta dad e-voting en duas etappas

possian vegnir prendids per mauns svelt. Sche questa aspectativa na duess dentant betg sa verifitgar, pudess ins spetgar cun ils ulteriurs pass, senza ch'i fissan gia vegnidas surpigliadas obligaziuns pli grondas u ch'i fissan resultads custs. Percunter fissan dentant almain prontas las basas giuridicas per puspè pudair cuntinuar svelt cun il project dad e-voting cur ch'igl è uschè lunsch.

Ils singuls pass dal proceder planisà vegnan explitgads pli detagliadamain qua sutvart. La terminaziun sa basa sin il stadi actual da las enconuschientschas e sin in andament optimal dal project. Adattaziuns en consequenza da novas enconuschientschas e da svilups imprevisibels restan resalvadas.

2.2.1 *Adattaziun da las basas giuridicas chantunalas*

Revisiun parziala da la lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun (LDPC; DG 150.100) e da l'ordinaziun davart ils dretgs politics en il chantun Grischun (ODPC; DG 150.200) (creaziun da las basas giuridicas per ina gestiun ordinaria dal e-voting):

Termin	Pass	Responsabladad
14-03-2017	Deliberaziun per la consultaziun	regenza
17-06-2017	Fin da la consultaziun	---
22-08-2017	Deliberaziun da la missiva tar la revisiun parziala da la LDPC	regenza
04/06-12-2017	Tractament dal project en la sessiun da december	cussegl grond
21-03-2018	Scadenza dal termin da referendum	---

Termin	Pass	Responsablidad
27-03-2018	Revisiun parziala da la ODPC	regenza
23-09-2018	Eventuala votaziun dal pievel	pievel
01-01-2020 / 01-01-2021	Entrada en vigur da las disposiziuns revedidas	---

Las novas basas giuridicas chantunales vegnissan pia applitgadas en las vischnancas da pilot l'emprima giada per las votaziuns ed elecziuns da l'onn 2020. A partir da l'onn 2021 valessan ellas lura per tut las vischnancas (cf. commentari tar l'art. 1 dal sboz da la LDPC en la sinopsa, p. 1 s., en l'agiunta per infurmaziuns pli detagliadas davart il champ d'applicaziun material da las novas disposiziuns).

2.2.2 Acquisiziun dal sistem dad e-voting

Termin	Pass	Responsablidad
01-06-2018	Il documents da publicaziun èn prontos	chanzlia chantunala
01-07-2018	Cumenzament da l'acquisiziun (publicaziun uffiziala)	chanzlia chantunala
15-08-2018	Termin per inoltrar offertas	---
21-09-2018	Valitaziun da las offertas, proposta a la regenza	chanzlia chantunala
02-10-2018	Surdar l'incumbensa	regenza
15-10-2018	Scadenza dal termin da recurs	---

Cun l'acquisiziun duai vegnir cumenzà pir, suenter ch'il project legislativ è vegnì terminà cun success. Las lavurs preparatoricas necessarias pon dentant vegnir prendidas per mauns gia pli baud.

2.2.3 Introducziun dad e-voting

L'introducziun duai succeder en duas fasas:

- Fasa 1: fasa da pilot cun tut las personas cun dretg da votar da sis vischnancas
- Fasa 2: introducziun definitiva cun tut las personas cun dretg da votar en tut las vischnancas

Termin	Pass	Responsablidad
01-06-2018	Il concept dal proceder è preparà	chanzlia chantunala
31-01-2019	Instradar la fasa da pilot cun las vischnancas da pilot	chanzlia chantunala vischnancas
28-02-2019	Il concept detaglià è elavurà ensemen cun il porschider dal sistem	chanzlia chantunala porschider dal sistem vischnancas
31-05-2019	Part 1: endrizzar il sistem dad e-voting ed ils systems circumdants; lavurs preparatoricas e votaziuns da test	chanzlia chantunala porschider dal sistem vischnancas
01-06-2019	Start da la procedura da permissiun tar la confederaziun	chanzlia chantunala
30-09-2019	Part 2: endrizzar il sistem dad e-voting ed ils systems circumdants; lavurs preparatoricas e votaziuns da test	chanzlia chantunala porschider dal sistem vischnancas
01-10-2019	Inoltrar la dumonda definitiva a la confederaziun	regenza
xx-12-2019	Permissiun da la confederaziun	cussegl federal
01-01-2020	Start dad e-voting cun las vischnancas da pilot	chanzlia chantunala vischnancas
01-06-2020	Start da la procedura da permissiun tar la confederaziun (extensiun sin tut las vischnancas)	chanzlia chantunala
01-10-2020	Inoltrar la dumonda definitiva a la confederaziun	regenza
xx-12-2020	Permissiun da la confederaziun	cussegl federal
01-01-2021	Extensiun dad e-voting sin tut las vischnancas	chanzlia chantunala porschider dal sistem vischnancas

2.3 Custs

La supportablidad finanziala per il chantun e per las vischnancas è in factur decisiv per introducir e per derasar il e-voting. Ils custs ed il niz dad e-voting ston star en ina relaziun raschunaipla in cun l'auter. Cuntrafinanziaziuns tras respargns, en spezial tras il e-voting senza palpieri resp. en ina fasa transitorica tras il e-voting cun pauc palpieri, han perquai ina gronda impurtanza. Sut quest aspect e partind dal stadi da las enconuschientschas actualas sin basa dals projects currentes en Svizra, paran custs materials periodics annuals en la dimensiun da 600 000

francs dad esser giustifitgabels per il chantun per manar in sistem dad e-voting che vegn applitgà en tut il chantun, sin tut ils plauns (chantun, regiuns, vischnancas) e per l'entir electorat. Vitiers vegnan anc custs inizials unics da vart dal chantun (sistems circumdants chantunals), ma l'autezza da quests custs po dentant vegnir quantifitgada pir en connex cun in project dad e-voting concret. Tar il chantun èsi er necessari da stgaffir ina plazza supplementara per la direcziun da la gestiun e per il support da las vischnancas. Per vischnancas che portan la chargia principala operativa tar la preparaziun e tar la realisaziun da votaziuns e d'elecziuns, pon ins spetgar almain a vista mesauna e pli lunga ina distgargia da l'administraziun e dals custs. L'autezza da questas distgargias vegn a depender principalmain dal fatg, en tge dimensiun che las personas cun dretg da votar vegnan a duvrar la votaziun electronica e sch'igl è pussaivel da far il pass al e-voting senza palpieri. Gia cun il e-voting cun pauc palpieri vegni dentant a dar respargns tar la producziun e tar la spediziun dal material da votaziun e d'elecziun sco er tar la dumbraziun. Tar il e-voting senza palpieri crudassan lura er anc davent ils custs da porto per trametter ils attests da votar. Questas distgargias vegnan previsiblmain ad esser pli grondas che las expensas che resultan da nov per las vischnancas tras il e-voting en connex cun la registraziun da las votantas e dals votants "electronics", cun la consegna da fatschentas communalas e dal register electoral, cun singulas verificaziuns dal dretg da votar e cun la realisaziun d'elecziuns da maiorz a l'urna en la procedura d'annunzia.

Er tras l'introducziun dad e-voting na duai dar naginas midadas da princip vi da la repartiziun actuala dals custs tranter il chantun e las vischnancas. Il chantun duai surpigliar ils custs per l'acquisiziun e per la gestiun (sin tut ils plauns statals) dal sistem dad e-voting. Uschè ditg ch'il e-voting senza palpieri n'è betg anc introducì ston las vischnancas pajar ils custs per la producziun e per la consegna (centrala) dals attests da votar dad e-voting e surpigliar las ulteriuras expensas specificas da la vischnanca. Tar talas expensas tutga – tar vischnancas cun votaziun a l'urna – er la gestiun d'in agen sistem d'elecziun e da votaziun per votaziuns communalas cun interfatschas al sistem dad e-voting.

3. Model dad e-voting dal Grischun

3.1 Finamiras e pretensiuns

Il chantun Grischun vulesch porscher in sistem dad e-voting simpel, transparent e segir, dal qual las persunas cun dretg da votar pon sa fidar ed il qual vegn er duvrà. Las autoritads dal chantun e da las vischnancas duain pudair nizzegiar il sistem dad e-voting en atgna responsabladad ed en moda uschè autonoma sco pussaivel per tut las votaziuns. L'autonomia da las vischnancas duai vegnir mantegnida tant sco pussaivel tar l'organisaziun e tar la realisaziun da votaziuns communalas, e per las vischnancas duain resultar uschè pouca lavur ed uschè paucs custs sco pussaivel.

En vista a questas finamiras ha il chantun laschè elavurar in expert extern in catalog da pretensiuns per in e-voting "remote" en il chantun Grischun. A questas lavurs han cooperà collavuratur da la chanzlia chantunala, ed er represchentants da vischnancas èn vegnids involvids. Tenor quai èn previsas funcziunalmain duas midadas fundamentalas en cumparegliaziun cun la procedura actuala:

- procedura d'annunzia per persunas cun dretg da votar che vulan utilizar il e-voting
- procedura d'annunzia per elecziuns d'autoritads tenor la procedura da maiorz a l'urna

Cun la procedura d'annunzia per persunas cun dretg da votar che vulan utilizar il e-voting po vegnir simplifitgada fermamain la cumplexitad da la preparaziun dals attests da votar, perquai ch'i na dovra naginas ulteriuras infurmaziuns davart la votaziun per corrispondenza u davart las uras d'avertura da l'urna e.u.v. sin ils attests da votar per la votaziun electronica. Plinavant n'èsi betg necessari da duvrar palpiri spezial per ils attests da votar. Uschia pon quests attests vegnir producidos a moda pli favuraivla, e l'applicaziun è pli facila e n'ha er naginas barrieras per la persuna cun dretg da votar. La spediun vegn medemamain simplifitgada, perquai che mo ils attests da votar ston vegnir stampads e pachetads. Ils documents d'elecziun e da votaziun percunter vegnan mess a disposiziun sin la plattform dad e-voting. Er l'impediment da vuschs multiplas vegn simplifitgà considerablmain tras la nova prescripziun d'annunzia. Tgi che s'annunzià per il e-voting,

po – per mintga votaziun – puspè sa retrair dal e-voting tras ina desditga a temp. Per las personas cun dretg da votar duai il e-voting esser in chanal da votaziun alternativ sper las modas da votaziun tradiziunalas (a l'urna u per correspundenza) ch'èn pussaivlas er vinavant.

La procedura d'annunzia per candidatas e candidats per elecziuns da maiorz a l'urna pussibilitescha d'ina vart d'eruir automaticamain il resultat e sustegna da l'autra vart er las personas cun dretg da votar, perquai che las candidatas ed ils candidats èn determinads cleramain. Auters mecanissem – sco l'endataziun d'in text liber per il num d'ina candidata u d'in candidat u il deposit da tut ils nums da las personas cun dretg d'eleger en il sistem per pudair tscherner ina candidata u in candidat – na paran betg dad esser realisabels en la pratica e na vegnan perquai betg persequitads vinavant.

Cuntrari a differents auters chantuns che han gia ina procedura d'annunzia generala per elecziuns da maiorz, n'è quella strusch derasada en il chantun Grischun. Ina procedura d'annunzia chattan ins en il Grischun en ina furma modificada mo tar las elecziuns da las dretgiras regionalas ed anc en singulas vischnancas. L'introducziun d'ina procedura d'annunzia per tut las elecziuns d'autoritads sin tut ils plauns statals tenor la procedura da maiorz a l'urna chaschuna perquai midadas pli grondas per tut las varts participadas (candidatas e candidats, personas cun dretg da votar, autoritads, partidas). Uschia n'èsi en spezial betg pli pussaivel da midar candidaturas a curta vista "fin a l'ultima minuta". Las candidaturas ston vegnir annunziadas fin il pli tard 9 emnas avant il termin d'elecziun (art. 19c dal sboz da la LDPC). Ina candidatura po mo pli vegnir retratga entaifer in curt temp (art. 19g dal sboz da la LDPC). 8 emnas avant il termin d'elecziun èn las candidaturas dentant definitivas e ston vegnir publicadas (art. 19h dal sboz da la LDPC). Ina procedura d'annunzia per elecziuns da maiorz pretenda perquai in nov pensar, e per la preparaziun da las elecziuns dovri ina planisaziun pli prospectiva che fin ussa. A medem temp porta la procedura d'annunzia dentant er dapli trasparenza a tut las varts participadas. Cunzunt vegnan las personas cun dretg da votar a savair a temp ed en moda lianta, tgi che candidescha per l'elecziun d'ina tscherta autoritad. Er cun ina procedura d'annunzia resta l'access ad ina candidatura garanti suffizientamain. Per inoltrar propostas electoralas

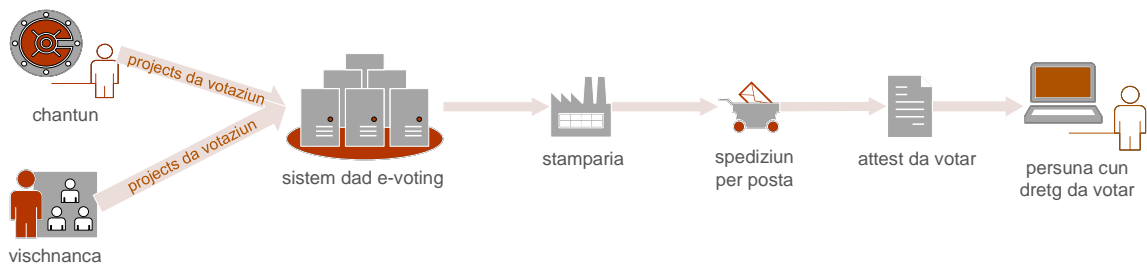
è fixà sapientivamain in pitschen obstachel, tras quai ch'i èn previsas formalitads simplas e dumbers da sutscrizziuns modests (art. 19d al. 1 dal sboz da la LDPC). Sut quest aspect para la restricziun che resulta per las personas cun dretg da votar tras la procedura d'annunzia, numnadamain ch'ellas pon tscherner mo personas ch'èn annunziadas formalmain sco candidatas e candidats (art. 19a dal sboz da la LDPC), dad esser giustifitgabl. Tras la procedura d'annunzia pon vegnir stgaffidas las premissas necessarias per introducir la votaziun electronica per elecziuns. Grazia al e-voting han las personas cun dretg da votar la pussaivladad da sa participar a las elecziuns independentamain dal temp e dal lieu. La votaziun electronica las porscha in niz supplementar: vuschs nunvalaivlas n'èn betg pli pussaivlas, las vuschs consegnadas èn verifitgabl e vuschs retardadas pon vegnir evitadas. Avantatgs resultan dentant er per las autoritads che ston realisar las elecziuns, en spezial per las vischnancas. Per ellas sa reducescha considerablamain la lavur da dumbrar las vuschs, quai che dastgass pli che cumpensar la lavur supplementara per la procedura d'annunzia. Sa basond sin in giudicament cumplessiv e considerond ils differents avantatgs e dischavantatgs èsi inditgà d'introducir ina procedura d'annunzia generala per elecziuns d'autoritads tenor la procedura da maiorz a l'urna ed uschia da pussibilitar ina vasta introducziun dad e-voting. Uschia po il svilup da la societad sin il champ electronic – che ha gi lieu ils ultims decennis en il sector da la communicaziun ed en l'execuziun da differents fatschentas – s'effectuar er en il sector statal politic impurtant dals dretgs politics.

3.2 Tratgs fundamentals da la procedura dad e-voting

Procedura d'annunzia

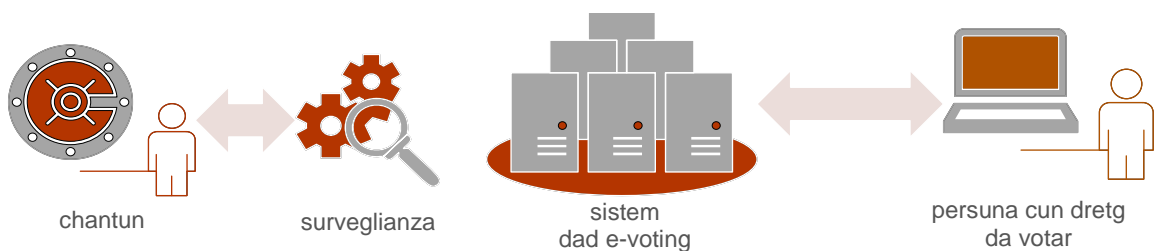
Sur ina plattafurma ch'il chantun metta a disposiziun s'annunzia la persuna cun dretg da votar per l'utilisaziun dad e-voting. Suenter la verificaziun tras la vischnanca cumpetenta vegn tramess a la persuna annunziada, per posta, mo pli in attest da votar simplifitgà cun tut las caracteristicas da segirezza necessarias per sa participar a la votaziun electronica. L'ulteriur material da votar na vegn betg pli tramess sin palpiri, mabain mess a disposiziun en furma electronica sin la plattafurma dad e-voting.

Preparaziun (e-voting cun pauc palpieri)

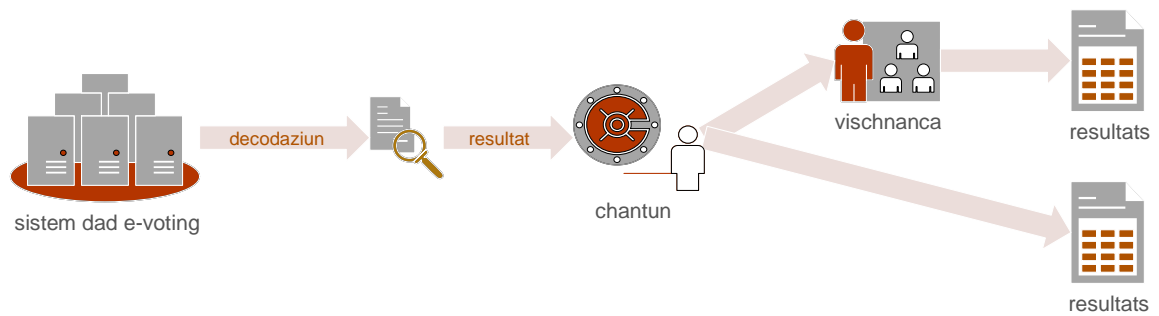
Il chantun furnescha ils projects da votaziun federals e chantunals e la vischnanca consegna (eventuals) projects da votaziun communalis inclusiv il material da votar appartegnent sco er las adressas da las persunas cun dretg da votar ch'èn annunziadas per il e-voting, e quai sin via electronica al sistem dad e-voting che vegn mess a disposiziun dal chantun. Per votaziuns regionalas (elecziuns da las dretgiras regionalas, elecziuns dal cussegl grond, votaziuns) consegna ina vischnanca responsabla pro circol da votaziun ils projects da votaziun correspundents, ch'ella survegn da las instanzas cumpetentas (cumissiuns administrativas, dretgiras regionalas resp. cumissiuns regionalas). Il sistem dad e-voting generescha lura ils elements da segirezza ed inizescha la codaziun, e las datas producidas vegnan tramessas ad ina stamparia centrala certitgada. La stamparia prepara ils attests da votar spezials per il e-voting e trametta quels directamain per posta a las votantas ed als votants "electronics". Las clavs electronicas per avrir l'urna vegnan conservadas tar il chantun.

Realisaziun

Durant las uras d'avertura da l'urna surveglian il gestunari dal sistem dad e-voting sco er il chantun ch'il sistem funcziunia en moda regulara e garante-schan il manaschi.

Evaluaziun

Suenter la serrada da l'urna decodescha il chantun l'urna codada e prepara ils resultats. Ils resultats da las singulas vischnancas vegnan tramess a talas sin via electronica per l'agregaziun cun las vuschs consegnadas per corrispondenza ed a l'urna. Las vischnancas annunzian alura il resultat communal consolidà a la chanzlia chantunala per las votaziuns federalas u chantunalas ed a l'istanza regiunala cumpetenta per las votaziuns regiunalas, u publicgeschan uffizialmain il resultat en cas da votaziuns communalas.

Survista da la repartiziun da las incumbensas tranter il chantun e las vischnancas (simplifitgà)

Activitad	Gestunari	Chantun	Stamperia	Vischnanca
Avertura da la votaziun: - preparar ils systems (cumpontas offline / online) - metter ils parameters necessaris - stabilir il stadi da partenza dal monitoring e da las cumpontas da controlla - far in test automatic e svidar l'urna	x	x		
Endatar las dumondas da la votaziun en in sistem preliminar		x		x
Importar ils documents en in sistem preliminar		x		x
Exportar e furnir il register electoral sur SEDEX/VREG				x
Controllar e dar liber ils projects da votaziun ed ils documents importads		x		x
Importar las dumondas da la votaziun ed il register electoral en in sistem offline		x		
Generar las caracteristicas d'autenticaziun		x		
Metter a disposiziun ils documents per las persunas cun dretg da votar en il sistem online		x		

Actividad	Gestiunari	Chantun	Stamparia	Vischnanca
Preparar, stampar, pachetar e trametter ils attests da votar a las persunas cun dretg da votar			x	
Avrir l'urna		x		
Survegliar la votaziun	x	x		
Support per las persunas cun dretg da votar				x
Support per las vischnancas		x		
Bloccar attests da votar		x		(x)
Serrar l'urna		x		
Decodaziun		x		
Exportar ils resultats e transferir quels en il sistem preliminar		x		
Evaluar e rimnar ils chanals convenziunals				x
Stizzar sunter la verificaziun	x	x		

Andament temporal d'ina votaziun

Pass	Respon- sablada	Termin
Annunzia sco votanta u votant "electronic"	vischnancas	-8 emnas
Consegna dal register electoral e d'eventualas fatschentas communalas	vischnancas	-7 emnas
Preparaziun	chantun	-6 emnas
Stampar, pachetar e trametter ils attests da votar	stamparia	-5 emnas
Avrir l'urna	chantun	-4 emnas
Serrar l'urna	chantun	-1 di
Di da votaziun	tuts	0
Verificaziun	chantun	+12 emnas

4. Adattaziun da las basas giuridicas chantunalas

4.1 Chaussas generalas

Per la fasa d'emprova cun las Svizras ed ils Svizzers a l'exteriur è il chantun Grischun sa basà sin il dretg federal (art. 8a LDP [CS 161.1]; art. 27a – 27q ODP [CS 161.11]; ordinaziun da la chanzlia federala davart la votaziun electronica incl. agiunta [OVE, CS161.116]) ed ultra da quai sin ina disposiziun da princip en la lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun (art. 25 al. 3 LDPC) e sin paucas disposiziuns executivas en l'ordinaziun davart ils dretgs politics en il chantun Grischun (art. 2, 3a, 9a e 21a ODPC). Per pudair introducir il e-voting sco terz chanal da votaziun ordinari per tut las persunas cun dretg da votar e sin tut ils plauns statals tenor il "model dad e-voting dal Grischun" ch'è vegnì skizzà, ston vegnir adattadas ed extendidas las basas giuridicas chantunalas. En spezial èsi necessari da relaschar tschertas regulaziuns unitaras che na valan betg mo per las votaziuns federalas e chantunalas, mabain er per las votaziuns regiunalas e communalas.

4.2 Principis dal sboz da consultaziun

4.2.1 *Stgalim da norma*

Ils principis da la votaziun electronica sco er da la procedura d'annunzia, ch'è necessaria per pudair applitgar adequatamain il e-voting per elecziuns da maiorz a l'urna sin tut ils plauns statals, ston vegnir reglads en ina lescha formala. Ils dretgs politics han ina gronda impurtanza en il sistem politic da noss stadi. Las regulaziuns menziunadas ston perquai vegnir qualifitgadas sco disposiziuns impurtantas en il senn da l'art. 31 al. 1 da la constituziun chantunala, e ston perquai vegnir relaschadas en ina lescha formala.

4.2.2 *Integrasiun en l'urden giuridic existent*

Las regulaziuns impurtantas davart la votaziun electronica e davart la procedura d'annunzia per elecziuns d'autoritads tenor la procedura da maiorz duain vegnir integradas en la lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun (LDPC; DG 150.100); las regulaziuns main impurtantas duain vegnir regladas, sch'igl exista anc in basegn da regulaziun, en l'ordinaziun respectiva da la regenza (ordinaziun davart ils dretgs politics en il chantun Grischun [ODPC]; DG 150.200) u er en

directivas executivas. Per quest intent sto per l'ina vegnir integrada ina nova part "2.4.a Votaziun electronica" suenter l'art. 30 (art. 30a – 30e). Plinavant sto la nova procedura d'annunzia per elecziuns da maiorz a l'urna vegnir integrada en la part vertenta 2.2.a davart la procedura d'annunzia e l'elecziun taciturna da las dretgiras regiunalas (art. 19a – 19j). Las disposiziuns restantas davart l'elecziun taciturna da las dretgiras regiunalas ston vegnir transferidas en la nova part "2.2.b Elecziun taciturna da las commembras e dals commembers da las dretgiras regiunalas" (art. 19k – 19m). La finala ston vegnir adattadas resp. cumplettadas las disposiziuns davart il champ d'applicaziun da la LDPC (art. 1), davart il termin da segunds scrutinis (art. 18) sco er davart la votaziun (art. 25 e 26a). Indicaziuns pli detagliadas davart l'integraziun da disposiziuns main impurtantas en la ODPC u eventualmain en directivas executivas pon vegnir fatgas pir suenter l'acquisiziun dal sistem dad e-voting, perquai ch'il basegn da regulaziun sin quest stgalim legislativ subordinà po vegnir giuditgà definitivamain pir lura.

4.2.3 *Survista dals cuntegns da regulaziun*

Per l'introducziun dad e-voting ston vegnir reglads concretamain ils suandants puncts en la lescha:

- **Extensiun dal champ d'applicaziun material da la LDPC:**
→ *art. 1 dal sboz da la LDPC*
- integraziun parziala da las votaziuns regiunalas e communalas
- **Segunds scrutinis:**
→ *art. 18 dal sboz da la LDPC*
- prolungaziun dal termin per realisar segunds scrutinis
- **Furma da la votaziun:**
→ *art. 25, 26a e 30a dal sboz da la LDPC*
- votaziun electronica sco terza furma da votaziun equivalenta
- premissas per l'admissiun da la votaziun electronica
- autorisaziun da la regenza da relaschar restricziuns dal lieu, dal temp e da la materia

- **Procedura d'annunzia e da desditga per il e-voting:**
 - art. 30c dal sboz da la LDPC
 - restricziun da la votaziun electronica sin persunas cun dretg da votar ch'èn s'annunziadas per il e-voting
 - consegna dal material da votaziun e d'elecziun a las votantas ed als votants "electronics" mo pli sin via electronica; durant ina fasa transitorica vegnan ils at-tests da votar anc consegnads per posta e sin palpìri (e-voting cun pauc palpìri)

- **Procedura d'annunzia per elecziuns da maiorz a l'urna:**
 - art. 19a – 19j dal sboz da la LDPC
 - princip (elecziuns d'autoritads sin plaun chantunal, regional e communal)
 - invit d'inoltrar propostas electoralas
 - propostas electoralas
 - dumbers minimalis da sutscrizziuns
 - termin e lieu d'inoltraziun
 - rectificaziun da las propostas electoralas
 - retratga da propostas electoralas
 - publicaziun da las candidatas e dals candidats
 - segund scrutini
 - elecziuns substitutivas

- **Elecziun taciturna da las commembras e dals commembers da las dretgiras regionalas:**
 - art. 19k – 19m dal sboz da la LDPC
 - dimensiun
 - procedura
 - realisaziun

- **Obligaziun da las regiuns e da las vischnancas da pussibilitar la votaziun electronica, sche las votaziuns regionalas resp. communalas han lieu a medem temp sco votaziuns federalas u chantunalas:**
 - art. 30b al. 1 dal sboz da la LDPC

- **Fixar ils termins per votaziuns electronicas regionalas e communalas:**
 - art. 30b al. 2 dal sboz da la LDPC

- **Motivs da nunvalaivladad tar la votaziun electronica:**
→ art. 30d dal sboz da la LDPC
- **Verificaziun independenta da l'eruida dal resultat:**
→ art. 30e dal sboz da la LDPC
- princip e delegaziun da la regulaziun a la regenza

Sin il stgalim da l'ordinaziun da la regenza, per part er en directivas executivas, ston vegnir reglads ils suandants puncts per concretisar u er per cumplettar las novas disposiziuns legalas:

- **Obligaziun da las vischnancas da manar in register electoral**
- furma, cuntegn, transfer da datas e.u.v.
- **Procedura d'annunzia e da desditga per il e-voting**
- procedura (andament, cumpetenzas, adossament dals custs)
- **Termins da votaziun fixads per il e-voting**
- termins per votaziuns electronicas supplementaras
- **Attests da votar per il e-voting**
- producziun (stamparia), spediziun, adossament dals custs e.u.v.
- **Furniziun da projects da votaziun regiunals u communal al sistem dad e-voting**
- cumpetenzas e proceduras
- **Impediment da votaziuns dublas**
- procedura da la verificaziun dal dretg da votar (andament, cumpetenzas, adossament dals custs)
- **Verificaziun independenta da la decodaziun e da l'eruida dal resultat**
- gremi, incumbensas, procedura

4.2.4 *Entrada en vigur*

Uschenavant ch'il proceder ed ils termins skizzads qua survart pon vegnir observads (cf. cifra 2.2, p. 9 ss.), èsi previs che la regenza mettia en vigur las novas disposiziuns per il 1. da schaner 2020, ma ch'ella restrenschia la valaivladad – en applicaziun da l'art. 30a al. 2 dal sboz da la LDPC – per l'onn 2020 sin las vischnancas da pilot. Quai ha per consequenza che las persunas cun dretg da votar da questas vischnancas pon vuschar a partir dal 1. da schaner 2020 sin via electronica a chaschun da las votaziuns ed elecziuns sin tut ils plauns statals, pia er a chaschun da votaziuns ed elecziuns communalas, sch'ellas èn sa registradas sco votantas e votants "electronics". Per questas persunas cun dretg da votar è la votaziun electronica pussaivla er per las elecziuns da las dretgiras regionalas 2020, uschenavant ch'i n'ha betg lieu in'elecziun taciturna en la regiun, da la quala la vischnanca fa part. Sch'igl ha lieu in'elecziun averta, è la selecziun da las votantas e dals votants "electronics" dentant restrenschida sin las candidatas ed ils candidats annunziads. Tgi che giavischass ina selecziun libra, stuess perquai desister dal e-voting per questa votaziun.

Per il 1. da schaner 2021 duain lura las novas disposiziuns vegnir applitgadas en moda integrala e per tut las vischnancas. A partir da quest mument è il e-voting pussaivel per tut las votaziuns sin tut ils plauns statals. Uschia en spezial per las elecziuns da renovaziun da la regenza e dal cussegl grond l'onn 2022 e lura per las elecziuns dal cussegl naziunal l'onn 2023.

4.3 Remartgas davart las singulas disposiziuns

Vesair la preschentaziun sinoptica dal sboz da consultaziun en l'agiunta.